

Csehszlovákiai magyar diákok - Pillanatkép

Csehszlovákiai magyarok, fiatalok mesélték: "nemrég járt nálunk X magyarországi rockzenész, beszélgettünk vele, de minden zenészi tehetsége mellett, kicsit kiábrándító volt." Erdélyi származással dicsekedett, de az ő helyezettökről semmit nem tudott és ostobaságokat mondott - számunkra - alapvető tényekről. Bár, amint mondják, az sem ritka, ha átjönnek Győrbe, vagy Budapestre, hogy megkérdik tőlük: "és hogyhogy ilyen jól beszéltek magyarul?" és ha az így kialakuló érzéseiket általánosítják egy kicsit, akkor azt hiszem igazuk van. Igaz, történetírásunk próbálja behozni lemaradását, ám felső- és középfokú oktatásunk még nem jellemezhető a friss információk gyors átadásának képességével, az általános tájékozottság színvonala pedig többnyire alacsony vagy bizonyos vulgáris, kispolgári mentalitás jellemzi. Sőt, bölcsészekre, de még történelemszakosokra sem mondható feltétlenül, hogy épkezláb mondatokkal, egyszerűen tudnának beszélni a határainkon túl élő kisebbség mai, jelenkori helyzetéről. Csehszlovákia, illetve a Felvidék mintha különösen kívül esne látókörünkön - aminek nyilván földrajzi okai is vannak.

Ezért szeretnénk közvetíteni olyan jellegű adatokat, melyek ha pontos és mindenre kiterjedő képet nem is adnak a csehszlovákiai magyarság helyzetéről, de érzékeltethetik, hogy a velünk egykorú, felsőfokú intézményben tanulók milyen körülmények között élnek, tanulnak, milyen kulturális lehetőségeik vannak.

Először is, hadd mutassuk be néhány adattal a magyarság számszerű jelenlétét a Szlovák Szocialista Köztársaságban. (A Cseh Sz. K-ban egyébként 19.676 magyar nemzetiségű lakost tartanak nyilván.) Az 1980-as népszámlálás adatai szerint az Sz.Sz.K. lakónépessége 4.991.168 fő, ebből magyar nemzetiségű 559.490, azaz 11,2%. Szlovákia három fő földrajzi egységre tagolódik: Nyugat-, Közép-, és Kelet-Szlovákiára. A legfejlettebb terület a nyugati rész, itt van a főváros is (Pozsony - Bratislava), a lakosság száma is itt a legmagasabb, a magyar lakosság mintegy háromnegyede, számszerint 362.675 fő e rész összlakosságának 21,5%, Kelet-Szlovákiában 91.395 (6,5%) magyar nemzetiségű lakos él. Legnagyobb arányban a Csallóközben (dunaszerdahelyi és komáromi járásban) élnek, az itteni összlakosság 87,85%-át, illetve 71,9%-át képviselve. Jelentősebb magyar nemzetiség él Kassán, 8.070 (3,98%), és Pozsonyban: 18.731 fő (4,92%). Összességében még annyit érdemes hozzátenni, hogy a magyar lakosság száma sokkal lassabban nő, mint a szlováké, és figyelembe véve a két világháború után történt kitelepítéseket is, a magyar nemzetiség létszáma még mindig nem érte el az eredeti, 1918 előtti számot.

Ezek az adatok nem csak önmagukban érdekesek, hanem azért is, hogy a magyar iskolák, gimnáziumok és a pedagógusképzés számaival is össze lehessen vetni. Az erre vonatkozó ismereteket megpróbáljuk röviden összefoglalni. Az Sz.Sz.K.-ban 277 alapiskolában tanulnak anyanyelvükön a magyar nemzetiségű tanulók, a magyar tanítási nyelvű osztályok száma 1996 (ebből 198, tehát 10% nem felel meg a követelményeknek), a tanulók száma 47.917, összesen 2754 pedagógus munkájával. A Szlovákiában működő 126 gimnázium közül 12 magyar tanítási nyelvű, és további 6 gimnáziumban magyar és szlovák tanítási nyelvű párhuzamos osztályokban folyik az oktatás. A 18 magyar gimnáziumi osztályba 3.702 diák tanul.

Sajnos, általános tévhitként el a szülőkkben, hogy a gyermek jövője szempontjából előnyösebb, ha szlovák osztályba, iskolába jár: ez a nézet még annak a generációnak a tapasztala, mely keservesen élte meg szlovák nyelvtudásának hiányát, s így gyerekeit is ebben a viszonylatban nevelteti. Am, ma már a magyar nyelvű oktatásban részesülők is elsajátíthatják az állam nyelvét annyira, hogy később ne jelentsen ez komoly hátrányt. Ez még lassú felismerési folyamat, de talán ennek köszönhető, hogy az utóbbi időben már többen íratják gyermekeiket magyar nyelvű óvodákba, iskolákba.

A magyar nyelv tisztaságának őrzői, továbbadói a magyar pedagógusok is, képzésük ezért különösen fontos szerepet kap a nemzetiség életében. Ők azok, akik az anyanyelvi műveltséget, kultúrát közvetítik, alakítják, s nekik kell biztosítaniuk saját utánpótlásukat is. A pedagógusképzés lehetőségei a Csehszlovák Sz.K.-ban meglehetősen keveset nyújtanak a magyarul továbbtanulni akaróknak. A magyar tanítási nyelvű iskolák jövőbeni pedagógusainak képzésében jelenleg két változat érvényesül. Az egyik szerint a képzés specializálása nélkül, külön csoportot nem alkotva az ország összes pedagógiai irányzatú főiskoláján és egyetemi karán. Ez azt jelenti, hogy bármilyen pedagógiai diplomával lehet magyar osztályokban, iskolákban tanítani. A másik szerint külön csoportba integráltan a pozsonyi Komensky Egyetem Bölcsészeti Karán (magyar nyelv és irodalom más nyelvekkel párosítva), melyen évfolyamonként átlag 10-15 diák tanul, a testnevelési karon (testnevelés - orosz nyelv és testnevelés - szlovák nyelv) és a nyitrai Pedagógiai Fakultáson (az alapiskolák alsó tagozatának tanítóit képezik itt, illetve a felső tagozat és a középiskolák kétszakos pedagógusait a következő szakokban: matematika - biológia, matematika - technika alapjai, fizika - technika alapjai). A nyitrai Pedagógiai Fakultáson lényegében érvényesül a felkészítésben a kétnyelvűség, ami a szakmai tájékozottságot hivatott szolgálni. Jelenleg egy harmadéves magyar - rajz szakos és egy első éves magyar - angol szakos csoportot oktatnak magyar nyelven. Itt évfolyamonként mindössze kb. 25 magyar diák tanul. A magyar nyelv és irodalom tanszéken öt tanár van, ezek egyike egy magyarországi meghívott előadó. A szlovákiai magyarság nem csak létszámában szenvedett veszteséget, hanem szellemi tartalékaiban is. A második világháború után jelentős számban tanárokat, tanítókat és közértelmiségeket telepítettek a határon túlra. 1968 után is számos tanár vesztette el állását, s ezt mind a mai napig megérzi a felsőszintű képzés.

A maroknyi magyar diákság, - legalábbis azok, akik nem azért mennek a főiskolára, hogy a lehető legkönnyebben szerezzenek diplomát -, keresi azokat a lehetőségeket, amelyek hozzájárulhatnak szellemi gyarapodásukhoz. A könyvtárak felszereltsége nem elégséges, ezért a határokon túlról rendszerint magánúton kell beszerezniük olvasmányanyagukat. A legjobb - de szinte az egyetlen - saját közművelődési lehetőséget a klubok adják, melyek a CSEMADOK keretein belül működnek. Magyar diákok szervezik - egy-két készséges tanár segítségével - a programokat: előadásokat, beszélgetéseket, és az önfenntartást biztosító bálakat - Pozsonyban, Nyitrán, Brünmben és Prágában. A nem hivatalos szervezés miatt persze működésük bizonytalan, nem minden héten tudják megtartani - mivel nincsenek állandó termeik, ezek megszerzése jelenti az egyik legfőbb gondot. Püspöki Nagy Péter történész-előadásai mindig népszerűek, Magyarországról is hívnak előadókat, de a külföldi előadók meghívására a CSEMADOK beleszólhat, illetve ellenőrzést gyakorol a programszervezés fölött - ha anyagi támogatást nem is nyújt. Ezen kívül (főképp nyaranta), időnként kerül sor olvasó- és néprajzi táborokra, és népszerű a nyári honismereti kerékpártúra is.

A legtöbb diák kollégiumban lakik, (ez ugyanis kb. tízszer olcsóbb, mint az albérlet), ahol szigorú szabályok védik a rendet. Ennek kijátszása nem csak a színpör működésének alapfeltétele, de néha a fiúk tisztálkodásának is, minthogy az ő épületükben nincs zuhanyozó. Az egyik épületben a magyar diákoknak külön tanulószobájuk volt, amit az idén megvontak tőlük. Tervezik továbbá egy olyan pontozási rendszer bevezetését is, mely szerint egy diáknak legalább ötven ponttal kell rendelkeznie ahhoz, hogy kollégiumi férőhelyre jogosult legyen; de e rendszer szerint az, akinek lakhelye 100 km-re van csak 6 pontot kap, míg ha nem jelenik meg a SZISZ (Szlovák Ifjúsági Szövetség) gyűlésén - 25 pontot levonnak összpontjaiból. (A SZISZ tagság egyébként már a felvételinél kötelező.) Hasonló a helyzet az utazási kedvezményekkel is: minél messzebből jár be valaki, annál kevesebb támogatást kap.

Rövid helyzetrajzként talán ennyit árul el egy pillanatkép. Reméljük új, eddig nem ismert dolgokat is megmutat, bár kétségkívül feltáratlanul hagy számtalan kérdést. Célunk nem volt több, mint alapvető tájékoztatást adni, és felkelteni az érdeklődést, az önmagáról kevés hírt adó terület magyarságára.

Pató Attila

